

EVALUACIJA UDŽBENIKA U NASTAVI ENGLESKOG JEZIKA ZA POSEBNE SVRHE NA UNIVERZITETSKOM NIVOU

Sažetak: Udžbenici veoma često čine glavni deo jezičkog kursa i određuju njegovu strukturu (Sheldon, 1988). Kada je reč o engleskom jeziku za posebne svrhe na univerzitetском nivou, studenti očekuju da nastavni materijal bude zanimljiv i odabran u skladu sa potrebama struke. Pored toga, udžbenik bi morao da odgovara nastavnom pristupu koji nastavnik primenjuje u radu. Ovi preduslovi u nastavnom procesu naglašavaju potrebu za modelom evaluacije udžbenika koji će obuhvatiti celokupnu situaciju u kojoj će data knjiga biti korišćena.

Rad će najpre predstaviti model evaluacije udžbenika koji predlaže Littlejohn (Littlejohn, 1998), a zatim će identifikovati i analizirati relevantne elemente odabranih udžbenika, kao što su nastavne metode, silabus i nastavne jedinice. Nakon toga, sadržaj udžbenika će biti vrednovan na osnovu postavljenih nastavnih ciljeva i usklađenosti materijala sa univerzitetским kontekstom. Na kraju, rad će ispitati mogućnosti vezane za korišćenje i eventualnu adaptaciju analiziranih materijala i ponuditi predloge za njihovu primenu u različitim nastavnim situacijama.

Ključne reči: evaluacija udžbenika 1, udžbenici engleskog jezika 2, engleski jezik za posebne svrhe 3, univerzitet 4

1. Engleski jezik za posebne svrhe: nastava i odabrani udžbenici

Nastava vezana za engleski jezik za posebne svrhe odvija se na svim departmanima Filozofskog fakulteta u Nišu na prvoj godini, a kod samo tri departmana još i u trećem i četvrtom semestru. Nastavnici predaju u skladu sa sadržajem akreditovanih planova koji određuju i udžbenike koji će se koristiti u nastavi. Iako su, dakle, udžbenici unapred određeni, nastavnici se neretko nalaze u situaciji da vrše evaluaciju datih ili dodatnih stručnih materijala iz više razloga. Pre svega, nastavnik koji se po prvi put nalazi u prilici da drži nastavu iz engleskog jezika za posebne svrhe mora da se detaljno informiše o sadržaju

koji se bitno razlikuje od takozvanog 'opšteg engleskog'. Pored toga, nije redak slučaj da nastavnici rade na različitim departmanima iz godine u godinu, pa su tako i u prilici da se u kratkom roku upoznaju sa novim oblastima i materijalima iz engleskog jezika za posebne svrhe. Na kraju, očekuje se da nastavnik engleskog jezika za posebne svrhe napiše i dopunske udžbenike iz oblasti kojom se bavi. Samim tim, analiza i evaluacija postojećih udžbenika bi logično prethodile tako složenom zadatku.

Za potrebe ovog rada odabrana su za analizu dva udžbenika i po jedna nastavna celina iz svakog od njih. To su:

Unit 12 – English for Students of Psychology and Education, M. Prica (1996)

Unit 4 – Legal English Files, G. Ignjatovic (2009)

Prvi udžbenik koristi se na departmanima na kojima trenutno radim, a to su departmani za psihologiju i pedagogiju. Drugi udžbenik je na prvi pogled delovao dosta različito od većine sličnih izdanja, pa je mogao da posluži kao koristan izvor informacija o načinu na koji drugi nastavnici engleskog jezika za posebne svrhe rade. Detaljna analiza ovih udžbenika po predloženom modelu bi tako mogla da pruži i značajne podatke koji bi prethodili i pomogli u realizaciji novog udžbenika.

1.2. Vrste nastavnih materijala i njihova uloga u nastavnom procesu

Ne bismo pogrešili ako kažemo da štampani nastavni materijali čine najveći deo sadržaja većine jezičkih kurseva. Kako tvrdi Mek Gret (McGrath, 2002), lista potencijalnih obrazovnih pomagala uključuje mnogo više od štampanih izvora baziranih na tekstovima; naime, to mogu biti i vizuelna sredstva (poster, crteži, mape), snimljeni materijali (video, diskovi, kompjuterska pomagala), i 'realia' (predmeti iz svakodnevne upotrebe).

Nasuprot tome, cilj i obim ovog rada podrazumevaju evaluaciju samo udžbenika kao knjige koja se koristi kao osnova u nastavi na jezičkom kursu (nije predviđena evaluacija priručnika za nastavnike ili radne sveske, mada oni nisu ni objavljeni kao dopuna analiziranim udžbenicima).

1.3. Uloga materijala

Različiti sinonimi koji se koriste da označe udžbenik, kao sto su „izvor sadržaja“ (Hutchinson and Torres, 1994), „glavno oružje u našem arsenalu“ (Grant, 1987) ili „vidljivo jezgro svakog programa za učenje engleskog jezika“ (Sheldon, 1988), naglašavaju važnu ulogu udžbenika kao važnog i neizostavnog faktora u učenju jezika.

Pored toga, Ričards (Richards, 2011) sumira glavne prednosti i nedostatke upotrebe udžbenika u tabeli 1 koja sledi.

Tabela 1. Upotreba udžbenika. Prilagođeno iz Ričardsa (Richards, 2011: 2)

UPOTREBA UDŽBENIKA U NASTAVI JEZIKA	
Prednosti udžbenika	Nedostaci udžbenika
Obezbeđuju strukturu i nastavni plan	Mogu sadržati jezik koji nije autentičan
Pomažu u standardizaciji nastave	Ne obrađuju svaki sadržaj na pravi način
Održavaju i obezbeđuju kvalitet nastave	Ne odražavaju uvek potrebe učenika
Pružaju raznovrsne aktivnosti za učenje	Mogu umanjiti kreativnost predavača
Osiguravaju efikasnost u radu	Mogu predstavljati finansijski teret učenicima
Pružaju efikasne jezičke modele	
Služe kao pomagala za obrazovanje i usavršavanje nastavnika	

Pored toga, kako Ričards (Richards, 2001: 251) predlaže na osnovu liste koju su predstavili Dadli-Evans i Sent Džon (Dudley-Evans & St. John, 1998), nastavnici engleskog jezika za posebne svrhe koriste svoje materijale kao glavni „izvor jezika“ i „podršku pri učenju“ kako bi povećali motivaciju učenika, ali pre svega kao „glavni sadržaj“.

Naposletku, O’Nil (O’Neill, 1982), Grent (Grant, 1987), Šeldon (Sheldon, 1988), i Ričards (Richards, 2001) dolaze do sličnih zaključaka – da pored toga što ne postoji savršen udžbenik koji bi odgovarao svim nastavnim uslovima, nastavnici jezika za posebne svrhe mogu da na lokalnom nivou kreiraju sopstvene dopunske materijale uz pomoć kojih bi mogli da savladaju eventualne probleme u nastavi.

2. Analiza udžbenika i njihovo vrednovanje

Proces ocenjivanja udžbenika treba da sledi, kao što Mek Gret (McGrath, 2002) navodi, detaljnu analizu udžbenika, zato što analiza predstavlja „objektivan i proverljiv opis“ dok evaluacija podrazumeva korak dalje u tom procesu jer uključuje dalje „davanje mišljenja i ocenjivanje“. Ova dva procesa su očigledno međusobno povezana i nerazdvojiva za nastavnika koji teži da planira nastavu i radi na osnovu čvrstih teorijskih argumenata.

Različiti modeli koji su ranije korišćeni u cilju analize udžbenika i njihovog vrednovanja (Grant, 1987; Cunningsworth, 1995; Ur, 1996; Littlejohn, 1998; Harmer, 2002) opisuju gledišta i prioritete njihovih autora, kako tvrdi Mek Gret (McGrath, 2002), a koji kao takvi ne moraju biti univerzalno primenljivi.

U svakom slučaju, u skladu sa početnim ciljem, u ovom radu upotrebljen je model koji je predložio Litldžon (Littlejohn, 1998) zbog toga što, kako kaže Tomlinson (1998), taj model „pruža mnogo objektivniji, analitički pristup evaluaciji“. Iako je kreiran za potrebe ocenjivanja celokupnog udžbenika, ovaj model se pokazao kao pogodan i za analizu pojedinačnih nastavnih jedinica.

Pored toga, nije bilo problema u njegovoj primeni, na šta Mek Gret (McGrath, 2002: 29) upozorava, pošto nije bilo većeg broja komponenti koje bi se morale ocenjivati (priručnika za nastavnike i radne sveske); samo udžbenici su ocenjivani i to kroz odabrane nastavne jedinice.

Suština okvira koji je predložio Litldžon (Littlejohn, 1998) prikazana je u tabeli 2 koja sledi.

Tabela 2. Aspekti analize materijala za nastavu jezika. Litldžon (Littlejohn, 1998:193)

A. Publikacija	
1.	Mesto učeničkog materijala u skupu svih materijala
2.	Štampana forma učeničkog materijala
3.	Potpodela učeničkih materijala u odeljke
4.	Potpodela odeljaka u pododeljke
5.	Kontinuitet
6.	Redosled obrade sadržaja
7.	Pristup materijalu
B. Dizajn	
1.	Ciljevi
2.	Principi selekcije
3.	Principi redosleda
4.	Oblast i fokus
5.	Vrste nastavnih aktivnosti
	- šta one zahtevaju od učenika da uradi
	- način na koji iniciraju proces učenja (znanje, uticaji, veštine)
6.	Međusobno učešće učesnika u nastavi
7.	Uloge učenika
8.	Uloge nastavnika
9.	Uloga materijala kao celine

Pošto opšti model, sudeći po Litldžonu (Littlejohn, 1998), „pokušava da pruži osnovu za sveobuhvatniju listu aspekata koje, sa pedagoške tačke gledišta, treba uzeti u obzir kada se analiziraju materijali“, obezbeđen je i dodatni predlog za analizu nivoa i karakteristika sa ciljem da se izvrši dublje ispitivanje, što je i prikazano u tabeli 3 koja sledi.

Tabela 3. Analiza udžbenika u tri nivoa. Prilagođeno iz Litldžona (Littlejohn, 1998:195)

NIVO	FOKUS ANALIZE	ELEMENTI ANALIZE
1	'ono što se nalazi u materijalu'	<ul style="list-style-type: none"> • Uvodne tvrdnje i opisi • Fizički aspekti materijala • Glavni koraci u nastavnim jedinicama
2	'šta se zahteva od korisnika'	<ul style="list-style-type: none"> • Potpodela na sastavne zadatke • Analiza zadataka: Šta se od učenika očekuje da uradi? Sa kim? Uz koji sadržaj?
3	'šta se podrazumeva'	<ul style="list-style-type: none"> • Utvrđivanje ciljeva, principa selekcije i redosleda • Utvrđivanje uloga nastavnika i učenika • Utvrđivanje vrste zahteva koji se postavljaju učenicima na osnovu njihove kompetencije u nastavnom procesu

U ovom radu korišćene su analize prvog i trećeg nivoa; analiza drugog nivoa bavi se ocenjivanjem pojedinačnih zadataka, što bi bilo izvan obima rada. Poglavlja koja slede pružice analizu navedenih nastavnih jedinica.

3. Glavni ciljevi nastavnih jedinica

Kako bi se i moglo očekivati, glavni nastavni ciljevi svake nastavne jedinice treba da odgovaraju vrsti i svrsi jezičkog programa predstavljenog u udžbeniku. U ovom slučaju, inicijalni pregled otkrio je određene sličnosti u odabranim nastavnim jedinicama ovih udžbenika za engleski jezik za posebne svrhe. Konkretno, reč je o centralnoj ulozi koju ima tekstualna komponenta nastavne jedinice u celokupnom nastavnom radu. Deo koji sledi pružice dodatne informacije vezane za specifične nastavne ciljeve.

Udžbenik: Engleski za studente psihologije

Poglavlje broj 12 koje je odabrano za analizu sastoji se od 11 strana koje se nalaze samo u udžbeniku, pošto nema radne sveske ili nekog dodatnog materijala. Nije naznačeno vreme koje je potrebno da se pokrije gradivo samog poglavlja. Nastavni ciljevi u poglavlju su dati ovim redom:

Vokabular: pogađanje značenja specijalizovanih pojmova (kognitivni razvoj, mentalni procesi) iz konteksta, sinonimi i antonimi, građenje reči – glagola i prideva od imenica

Struktura teksta: identifikacija delova teksta, rezimiranje, lista za ocenjivanje teksta
Čitanje, pisanje i (delimično) konverzacija.

Udžbenik: Pravni engleski

Nastavna jedinica pod brojem 4 udžbenika Pravni engleski sastoji se od 10 strana u udžbeniku i 2 strane (kartice sa ulogama i listovima za prezentaciju) dodatnih radnih listova koji su deo udžbenika. Ovo je nastavna jedinica veoma razvijenog i bogatog sadržaja zato što se sastoji od raznovrsnih zadataka i ravnomerne raspodele jezičkih veština. Glavni nastavni ciljevi su:

Vokabular: specijalizovani pravni termini (Opšte pravo, Statut i zakon), složenice

Gramatički fokus: naracija – prošla vremena, pitanja vezana za prošlost

Slušanje, čitanje, pisanje, konverzacija

Fokus na izgovoru: intonacija – modeli rečenica

Priprema javne debate.

4. Glavna nastavna metodologija

Metodologija se obično odnosi na „... sistematsku primenu proverenih principa na praktične sadržaje“ (Brown, 1994: 74) i „... izučavanje pedagoške prakse

na globalnom nivou (uključujući teoretske temelje i srodna istraživanja)“ (Brown, 1994: 51). Drugim rečima, metodologija odražava stavove i uverenja samog nastavnika od kojih zavisi kako će se organizovati i realizovati proces učenja. Zbog toga, sadržaj udžbenika treba da predstavi i metodologiju kroz glavne nastavne ciljeve i načine njihove realizacije. Odabrane nastavne jedinice biće ispitane u odnosu na osnovne metodologije koje odražavaju i tvrdnje njihovih autora u vezi sa njima.

Udžbenik: Engleski za studente psihologije

Kako tvrdi autor udžbenika, od knjige se očekuje da pomogne studentima na fakultetu da prebrode najčešće poteškoće pri čitanju i pisanju u okviru nastave engleskog jezika za posebne svrhe. Autentični psihološki i pedagoški tekstovi čine osnovu rada koji uključuje i strategije čitanja, kombinovane sa „veštinom pisanja koje pomažu studentima da razumeju i nauče engleske akademske tradicije i način pisanja“ (Prica, 1996: 3).

Može se zaključiti da autor pretpostavlja da će studenti biti upoznati sa gramatičkim oblastima neophodnim za praćenje kursa, što bi objasnilo nedostatak strukturalnih elemenata osim nekoliko nasumičnih primera u pojedinim vežbanjima.

Sve aktivnosti (vokabular, razumevanje teksta, struktura teksta i pisanje) odnose se na date tekstove na engleskom jeziku za posebne svrhe, što obezbeđuje maksimalnu upotrebu materijala svake nastavne jedinice.

Kako dalje autor navodi, stručni termini biće obrađeni kroz pogađanja značenja iz konteksta. Međutim, svaki od tekstova sadrži pojednostavljene definicije novih pojmova odštampanih odmah pored samog teksta, što je u suprotnosti sa načinom prezentovanja aktivnosti koje uključuju pogađanja i zaključivanja.

Udžbenik: Pravni engleski

Autor u uvodu udžbenika navodi eklektičan pristup kao odabrani način rada, a sadržaj nastavne jedinice podržava ovu tvrdnju, uz dodatne aktivnosti za samostalni rad studenata. Štaviše, jedino ova nastavna jedinica sadrži aktivnosti za sve četiri jezičke veštine i gramatičke aktivnosti sa stručnim terminima koji su predstavljeni u tekstovima.

Pored toga, „metodologija se zasniva na radu na integrisanim jezičkim veštinama“, dok je sadržaj „baziran na pristupu koji podrazumeva rad na isključivo praktičnim zadacima (*task-based learning*), i koji ohrabruje studente da neposredno učestvuju“, ali i široki spektar pravnih tema (Ignjatović, 2009: iii). Ipak, iako su sva vežbanja u knjizi obeležena kao „zadatak“ (*task*), broj aktivnosti koje odgovaraju ovom terminu onako kako su ga definisali Ričards (Richards, 2001: 162) ili Skehan (Skehan, 1998), citirano u Vilis i Vilisu (Willis & Willis, 2007: 12) je tek 9 od 44 u ovoj nastavnoj jedinici; ostatak čine vežbe u vezi sa razumevanjem nepoznatog sadržaja, kontrolisana ili slobodnija vežbanja i faza jezičke produkcije koja nije slobodna već vođena instrukcijama u celom sadržaju.

Pažnja se poklanja i sistematskoj reviziji i ponavljanju materijala u okviru svake nastavne jedinice. Iako se gramatika uči deduktivno, povezana je sa adaptiranim autentičnim pravnim materijalom u kome se reči uče u kontekstu, što potvrđuje autorovu orijentaciju ka eklektičkom pristupu.

Proces učenja uključuje brojne mogućnosti za pojedinačne i grupne prezentacije, rad na projektima, simulacije pravnih aktivnosti sa ciljem da omoguće aktivno učešće studenata na času. Međutim, kako je odnos između individualnih i grupnih aktivnosti u okviru ove nastavne jedinice 3:1, to je i mnogo manja šansa za razvoj komunikativnih veština.

5. Vrsta nastavnog plana

Dok Ričards (Richards, 2001: 2) definiše nastavni plan kao „specifikaciju sadržaja kursa i liste onoga što će se predavati i testirati“, Vajt (White, 1988: 4) na sličan način tvrdi da se plan „odnosi na sadržaj ili temu individualnog predmeta“. Pored toga, dok Ričards deli nastavne planove na strukturalne, funkcionalne, tematske, leksičke, integrisane, situacione, planove bazirane na zadatku, ili pak bazirane na veštinama, Vajt (White, 1988: 45) predlaže klasifikaciju zasnovanu na onom „šta“ student uči i „kako“ se učenje ostvaruje, odnosno plan Tipa A (sadržaj) i plan Tipa B (proces), sa podtipovima koji uključuju kombinacije elemenata (planovi Tipa od C do F). Poglavlje koje sledi opisuje nastavni plan svake knjige na osnovu sadržaja udžbenika pošto nema eksplicitno navedenog nastavnog plana ni u jednoj knjizi.

Udžbenik: Engleski za studente psihologije

Udžbenik Engleski za studente psihologije jedini je izvor informacija o nastavnom planu zato što ne postoji knjiga za nastavnike, što je slično i u slučaju druge knjige u ovoj analizi. Kako se nastavni plan samo može nagovestiti iz sadržaja kursa, može se zaključiti da su glavni elementi nastavnog plana odabrane teme, rečnik stručnih termina i veštine koje odgovaraju integrisanom nastavnom planu. Gramatika nije obrađivana pošto ovaj kurs engleskog jezika za posebne svrhe pretpostavlja znanje opšteg engleskog jezika kao preduslov. Teme nastavnih jedinica odgovaraju stručnim temama tekstova u njima, a koje izgleda da su odabrane tako da odgovaraju prethodnom i sadašnjem stručnom znanju studenata; oni se u radu oslanjaju na svoje znanje koje su stekli kroz obrazovanje u srednjoj školi. U svakom slučaju, tekstovi napreduju od najuopštenijih, kratkih i jednostavnih po pitanju rečnika i sadržaja do onih zahtevnijih u svim aspektima. Rad na stručnoj terminologiji zasniva se na ovim adaptiranim autentičnim tekstovima. Svaka nastavna jedinica se završava vežbanjima jezičkih veština čitanja i pisanja, što odgovara autorovom viđenju potreba studenata za ovaj kurs.

Udžbenik: Pravni engleski

Uvod u udžbenik Pravni engleski nagoveštava, mada nigde ne daje izričito, integrisani nastavni plan, pošto nabraja obradu gramatike, vokabulara,

funkcionalnih aktivnosti i jezičkih veština kao elemente nastavnog plana, ali on takođe naglašava razvoj pravnih profesionalnih veština i stručne terminologije. Uz to, autor opisuje materijal kao „prilagođen potrebama pojedinca u nastavi tako što pomaže aktivno učešće studenata na času... i neguje njihovu nezavisnost i autonomiju“ (Ignjatović, 2009: iii). Sadržaj odabrane nastavne jedinice i sadržaj celog udžbenika podržavaju ove tvrdnje. Ovaj udžbenik se razlikuje od prethodnog pošto, uz sve što on obrađuje, dodatno obezbeđuje ravnomernu zastupljenost svih jezičkih veština, uključujući i veštinu slušanja, i pruža brojne mogućnosti za vežbanje, obnavljanje i pripremu za testove. Radi se i na izgovoru i to detaljnije nego što se očekuje na srednjem nivou učenja. Kurs je pogodan za studente prava i njihove obrazovne potrebe u pogledu tema i pokrivenosti, ali se čini da preobimni materijal zahteva mnogo duži nastavni period nego što je to jedan semestar, kao što predviđa raspored ovog premeta u opštem planu osnovnih studija.

6. Usklađenost sadržaja sa nastavnim planom

Nakon određivanja osnova nastavnog plana obično sledi planiranje daljih nastavnih celina ili „blokova“; „nastavni blok je nezavisna nastavna celina koji ima svoje ciljeve i svrhu, i koji takođe odražava ukupne ciljeve kursa“ (Richards, 2001: 165). Drugim rečima, sadržaj kursa se obično planira bilo u okviru modula (nezavisne nastavne celine sa posebnim ciljevima) ili nastavnih jedinica (skup lekcija sa istim nastavnim fokusom). U nastavku rada biće opisane analizirane nastavne jedinice u vezi sa njihovim mestom u okviru nastavnih planova.

Udžbenik: Engleski za studente psihologije

Format analizirane nastavne jedinice dosledno se ponavlja kroz ceo udžbenik, pošto i ona (kao i sve druge) sadrži dva relevantna stručna teksta koje povezuje zajednička tema; njih zatim prate aktivnosti vezane za odgovarajući vokabular i rad na jezičkim veštinama. Tekstovi čine glavni deo svake nastavne jedinice i sve druge aktivnosti se baziraju na njima. Što se tiče redosleda tekstova, može se uočiti da jednostavniji tekstovi prethode onima koji su kompleksniji za obradu. Ipak, čini se da nema jasnog reda ili progresije tema. Na primer, nastavnoj jedinici o Pijažeu (**Piaget**) koja je odabrana za analizu prethodi nastavna jedinica o strahu, a nakon nje sledi nastavna jedinica o jeziku. Pošto je udžbenik namenjen radu na dva departmana, ovo može da nagovesti mogućnost upotrebe nastavnih jedinica udžbenika nezavisno jedne od drugih i bez nekog striktnog redosleda, u zavisnosti od potreba nastavnika.

Udžbenik: Pravni engleski

Ovaj udžbenik je podeljen u 3 „poglavlja“ koja se bave glavnim temama u oblasti zakona. Oni su dalje podeljeni na nejednak broj nastavnih jedinica koje pokrivaju pravne teme u okviru date oblasti i odabrane jezičke aktivnosti. Teme

nastavnih jedinica poklapaju se sa temama stručnih tekstova koji se u njima nalaze. Svi elementi nastavnog plana zastupljeni su u svakoj nastavnoj jedinici (gramatika, jezik u različitim situacijama, jezičke veštine, vokabular) i lako je uočiti progresiju od jednostavnog ka složenijem, uz veliki broj aktivnosti za dodatno vežbanje. Aktivnosti se oslanjaju na prethodno obrađenu pravnu terminologiju u vezi sa „temama“ poglavlja. Uopšteno govoreći, evidentno je da postoji logična progresija tokom ovog jezičkog kursa.

7. Usklađenost udžbenika sa jezičkim kursovima

Udžbenici koje ovaj rad analizira razlikuju se po stručnom sadržaju, a zajedničko im je to što su nastali u našoj zemlji, i koriste se u lokalnom okviru, za potrebe kurseva engleskog jezika za posebne svrhe na univerzitetskom nivou.

Očekuje se da ovi stručni materijali odgovaraju studentima departmana kojima su namenjeni i njihovim obrazovnim i profesionalnim potrebama. Sledeća poglavlja će ispitati koliko su ovi udžbenici prikladni za rad na univerzitetskom nivou na datim departmanima.

Udžbenik: Engleski za studente psihologije

U uvodu Engleskog za studente psihologije kaže se da je taj kurs osmišljen za studente prve godine fakulteta navedenih departmana, što odgovarajući sadržaj i potvrđuje. Kurs podrazumeva i opšte znanje engleskog jezika kao preduslov za pohađanje, bez precizno navedenog jezičkog nivoa, ali opšti principi izvođenja nastave jezika na univerzitetskom nivou podrazumevaju 8 godina prethodnog učenja stranog jezika. Pored upoznavanja studenata sa relevantnim temama i terminima, autor navodi da knjiga razvija osećaj studenata za registar i pisanje naučnih tekstova, pripremajući ih za individualni rad i samostalnu upotrebu sličnog materijala u toku njihovog daljeg studiranja. Međutim, nedostatak pomoćnog materijala (priručnika za nastavnika, rešenja, diska, testova) čini pripremu nastavnika znatno dužom, pošto udžbenik ne sadrži instrukcije o načinu rada. Istovremeno, ovi razlozi otežavaju samostalni rad studenta uz korišćenje ovog udžbenika.

Udžbenik: Pravni engleski

Ovo je kurs koji je namenjen studentima treće godine studija ali, za razliku od prethodnog slučaja, znanje opšteg engleskog jezika srednjeg nivoa je ovde navedeno kao preduslov. Udžbenik je nastao kao rezultat saradnje sa predmetnim nastavnicima, što se može videti u zastupljenosti različitih žanrova iz oblasti prava. Pored toga, ova knjiga se razlikuje od prethodne zbog toga što engleski jezik za posebne svrhe kombinuje sa profesionalnim veštinama, a ne bavi se samo stručnim jezikom koji je relevantan za studente. Studenti koji propuste časove mogu da se oslone na samostalno učenje zato što su data rešenja svih vežbanja zajedno sa brojnim tabelama koje daju preglede najvažnijih nastavnih sadržaja.

Nastavnici koji koriste ovaj udžbenik imaju dovoljno materijala i uputstava za rad, uprkos tome što nema priručnika za nastavnike.

8. Prednosti i nedostaci nastavnih jedinica

Može se reći da ne postoji savršen udžbenik koji će odgovarati svakoj nastavnoj situaciji. Ipak, nastavnici moraju biti sposobni da odrede pozitivne i negativne aspekte svog nastavnog materijala i da organizuju nastavni proces u skladu sa tim. Ovaj odeljak ispituje prednosti i nedostatke analiziranih nastavnih jedinica.

Udžbenik: Engleski za studente psihologije

Prednost nastavne jedinice broj 12 iz ovog udžbenika ogleda se u tome što temeljno pokriva autentični tekstualni materijal. Iako se samo delimično bavi jezičkim veštinama (samo čitanje i pisanje), ona pruža maksimalnu mogućnost za usvajanje i vežbanje jezika struke, pošto su vežbanja koja sadrže stručne termine i brojna i raznovrsna. Aktivnosti koje prethode čitanju teksta su posebno korisne zato što usmeravaju pažnju studenata na najbitnije elemente i oslanjaju se na prethodno znanje studenata. Međutim, kako ima samo 23% aktivnosti za rad u parovima, a nema zadataka koji razvijaju veštinu govora, to ovakav pristup nastavi može da učini časove jezika neobično tihim i potencijalno dosadnim. Pored toga, eliminisanje gramatike od strane autora iz ovakvog kursa može biti opravdano u grupi studenata čije je znanje na naprednom nivou, ali kako u univerzitetskoj nastavi prevashodno srećemo heterogene grupe u pogledu predznanja, to bi dopuna programa gramatikom bila više nego dobrodošla.

Udžbenik: Pravni engleski

Nastavna jedinica broj 4 odražava sve prednosti samog udžbenika – relevantan, pažljivo odabran pravni materijal i veliki broj izbalansiranih aktivnosti su impresivni, a uz to ravnomerno su zastupljene sve jezičke veštine. Drugim rečima, sadržaj je primeren nameni i obrazovnoj instituciji i poklapa se sa potrebama studenata.

Međutim, veliki nedostatak koji otežava korišćenje ovog udžbenika je neuobičajeno sitna štampa (fontovi se kreću od 6 do 9), koja čini čitanje izuzetno teškim zbog ogromne gustine teksta. Dodatni problem odnosi se na obimnost celokupnog materijala. Drugim rečima, bilo bi teško obraditi ceo udžbenik u toku jedne godine, a verovatnoća da će nastavni proces biti uspešan još je manja kada vidimo da je za obradu cele knjige predviđen samo jedan semestar.

9. Realizacija nastavnih ciljeva

Radi lakšeg poređenja, nastavni ciljevi oba udžbenika su dati u tabelama koje slede, kao i proces njihove realizacije. Važno je imati na umu da svaki udžbenik

mora biti sagledan u odnosu na pojedinačne nastavne ciljeve koje prezentuje (McGrath, 2002: 4), a ne kao kurs u celini.

Analiza je pokazala da su ciljevi Engleskog za studente psihologije ostvareni i postignuti, kao i većina ciljeva Pravnog engleskog.

Tabela 4. Udžbenik Engleski za studente psihologije: nastavni ciljevi

ENGLESKI ZA STUDENTE PSIHOLOGIJE REALIZACIJA NASTAVNIH CILJEVA		
Nastavni ciljevi	Rezultat	Način rada, proces i sredstva
Proširiti znanja iz oblasti jezika struke	Postignut	Obezbeđene su raznovrsne i relevantne teme
Proširiti poznavanje stručne terminologije	Većinom postignut	Novi pojmovi učeni su kroz kontekst, ponovljeni u raznovrsnim aktivnostima; sinonimi i antonimi obično predstavljaju jedinu aktivnost sa novim rečima
Poboljšati veštine čitanja i pisanja	Postignut	Višestruke strategije čitanja, pisanje je i uvedeno i nadograđeno
Upoznati studente sa odgovarajućim registrom i naučnim stilom pisanja	Postignut	Rad na strukturi teksta, formalnom jeziku, stilu i preciznosti

Tabela 5. Udžbenik Pravni engleski: nastavni ciljevi

PRAVNI ENGLESKI REALIZACIJA NASTAVNIH CILJEVA		
Nastavni ciljevi	Rezultat	Način rada, proces i sredstva
Poboljšati veštinu govora	Postignut	Različite govorne aktivnosti
Razviti znanje o stručnim temama	Postignut	Različite i relevantne stručne teme su date i detaljno obrađene
Proširiti poznavanje stručne terminologije	Postignut	Novi termini se uče kroz kontekst, sve aktivnosti sadrže stručne izraze
Obnoviti gramatiku	Nije postignut u potpunosti	Deduktivan pristup gramatici je u suprotnosti sa autonomijom u učenju koja se očekuje od studenta
Poboljšati sve jezičke veštine	Postignut	Ujednačen rad na svim veštinama
Razvijanje autonomije studenata u učenju	Postignut	Razvoj veština učenja, testovi napretka za samoocenjivanje
Upoznati studente sa pravnim profesionalnim veštinama	Postignut	Brojne aktivnosti ove vrste – priprema javne debate, analize sudskih slučajeva

10. Sumiranje rezultata analize i evaluacije nastavnih jedinica iz datih udžbenika

Kao što je rečeno na početku rada, analizirani udžbenici su deo akreditovanih programa što znači da su nastavnici koji drže te kurseve obavezni da ih koriste uz mogućnost da izvrše i neke dopune i adaptacije. Delimično sam upoznata sa sadržajem prvog udžbenika, pošto sam upravo počela da ga koristim, dok je drugi odabran za upoređivanje sa prethodnim, ali i kao izvor korisnih informacija pre rada na novom materijalu. Drugim rečima, komentari koji slede baziraju se na evaluaciji i na pogodnosti materijala za predviđeni nastavni rad.

Nastavna jedinica broj 12, slično kao i ceo udžbenik Engleski za studente psihologije kome pripada, biće poboljšana ukoliko joj se dodaju govorne aktivnosti, a naročito one koje podstiču personalizaciju. Uz to, poželjno je dodati i reviziju gramatike, a obim tog obnavljanja zavisio bi od nivoa znanja na kome je tekuća grupa studenata.

Nastavna jedinica broj 4 u udžbeniku Pravni engleski zahteva adaptaciju u pogledu kvantiteta materijala, ali i povećanje vremena predviđenog za obradu i promene u tempu rada. Štaviše, iznenađujuće mali broj aktivnosti koje se odvijaju u parovima u kontrastu je sa uvodnom tvrdnjom o tome, a deduktivni pristup gramatici nameće potrebu za traženjem alternativnih načina rada sa datim sadržajem.

Zaključak

Ovaj rad bavio se analizom i evaluacijom dve različite nastavne jedinice iz dva udžbenika engleskog jezika za posebne svrhe uz pomoć Littlejohnovog modela za evaluaciju udžbenika (Littlejohn's framework, 1998). Evaluacija je uključila podatke vezane za metodologiju i nastavni plan, nastavne ciljeve, opštu strukturu i pozitivne i negativne aspekte nastavnih jedinica; evaluacija je dala neočekivane informacije o drugom udžbeniku, a potvrdila većinu utisaka vezanih za prvi udžbenik. Ipak, utisci o udžbenicima pre analize sada su korigovani uz pomoć jednog priznatog, kompleksnog modela evaluacije.

Na kraju, celokupan proces evaluacije ojačao je uverenje da je ocenjivanje materijala neophodno u svakom nastavnom okruženju, bilo zbog toga što postoji izbor udžbenika ili potreba da se razmotre potencijalni novi, dopunski materijali. Samim tim, evaluacija nastavnih materijala izdvaja se kao neophodan zadatak svakog nastavnika koji teži da planira nastavni proces koje će imati čvrsto uporište u relevantnim teorijskim okvirima.

DODATAK A

Prva faza Litldžonovog modela evaluacije (1998) udžbenika ENGLISH FOR STUDENTS OF PSYCHOLOGY AND EDUCATION

A. PUBLIKACIJA

1. Tip: Engleski jezik za posebne svrhe, univerzitetska nastava

2. Korisnik: uzrast 18–22; univerzitet/fakultet; lokacija: Srbija

3. Obim

a. Komponente: Udžbenik za studente (SB); nema dodatnih komponenti

b. Predviđeno vreme za obradu: 1 godina (2 univerzitetska semestra)

4. Dizajn i štampa

2 boje, crno-bela štampa (230 strana)

5. Distribucija

<i>a. Materijal</i>	nastavnik	studenti
Kasete/CD	()	()
Transkript	()	()
Rešenja zadataka	()	()
Uputstvo za nastavnika	()	()

b. Pristup

Indeks/liste reči	(x)	(x)
Detaljni sadržaj	(x)	(x)
Nastavni cilj odeljka	(x)	(x)

6. Redosled obrade materijala

Specifikovan	()
Zavisi od korisnika	()
Nagovešten	(x)

7. Potpodela

17 jedinica sa dva stručna teksta na istu temu u svakoj od njih; jedna uvodna aktivnost koja prethodi tekstu i dva vežbanja posle teksta vezana za razumevanje sadržaja i novi vokabular; jedna ili dve aktivnosti vezane za pisanje i čitanje u svakoj nastavnoj jedinici u vezi su sa datom temom; posle svakog teksta date su liste nepoznatih reči sa objašnjenjima; na kraju knjige nalazi se dodatak na 20 strana koji sadrži englesko-srpski „rečnik stručnih termina“; nema vežbanja koja se bave veštinom slušanja, niti gramatike.

B. PREGLED NASTAVNE JEDINICE

1. Dužina: jedna jedinica od 17 (redni broj 12, 11 strana; tema – *Jean Piaget and his work*); ova jedinica čini 5,9 % of the coursebook

2. Redosled aktivnosti

Čitanje 1: 1. Uvodni zadatak sa pogađanjem naslova datog teksta; 2. korišćenjem zadatih reči sastavljaju se nove rečenice; 3. čitanje teksta i određivanje osnovnih ideja u njemu (2 strane);

Vežbanja u vezi sa tekstom 1: 1. provera predviđenog naslova; 2. pisanje novih rečenica posle čitanja – rad u parovima; 3. traženje određenih informacija u tekstu; 4. obeležavanje tačnih i netačnih odgovora

Vokabular: 1. lista nepoznatih reči sa objašnjenjima; 2. sinonimi datih reči u vežbanju sa višestrukim izborom; 3. traženje antonima zadatih reči iz teksta;

Formiranje reči: 1 formiranje glagola, prideva i priloga od datih imenica

Struktura teksta 1: 1 ispitivanje sadržaja teksta studenta i davanje naslova svakom paragrafu

Vežbanje vokabulara: 1 popunjavanje praznina u zadatim rečenicama novim terminima uz višestruki izbor

Pitanja u vezi sa tekstom: odgovori na pitanja u vezi sa prvim tekstom nastavne jedinice

Struktura teksta 2: 1. određivanje strukture teksta (uvod, razrada teme i zaključak) i obeležavanje paragrafa u skladu sa rešenjem; 2. sumiranje prve rečenice svakog paragrafa; 3. primena liste za evaluaciju teksta iz prethodne jedinice broj 6 na prvi tekst u ovoj jedinici; 4. razmatranje sadržaja uvodnog paragrafa i diskusija o njemu; 5. čitanje prve rečenice prvog teksta i sumiranje sadržaja

Čitanje 2: 1. čitanje drugog teksta i određivanje osnovnih ideja u njemu (jedna strana); 2. sumiranje teksta u jednoj rečenici; 3. pisanje rezimea od 80 reči na osnovu datog teksta; 4. ocenjivanje teksta na skali od 1 do 5 i diskusija u parovima; 5. predstavljanje problema sličnog onom koji je opisan u tekstu većem broju ljudi i upoređivanje dobijenih mišljenja

DODATAK B

Prva faza Litldžonovog modela evaluacije (1998) udžbenika LEGAL ENGLISH FILES

A. PUBLIKACIJA

1. Tip: Engleski jezik za posebne svrhe, univerzitetska nastava i samostalni rad studenata

2. Korisnik: uzrast 18–22; univerzitet/fakultet; lokacija – Srbija

3. Obim

a. Komponente: Udžbenik za studente (SB); radni listovi u sastavu knjige za rad na vokabularu; nastavnički audio CD sa snimljenim tekstovima;

b. Predviđeno vreme za obradu: 1 semestar

4. Dizajn i štampa 2 boje, crno-bela štampa (210 strana)

5. Distribucija

<i>a. Materijal</i>	nastavnik	studenti
CD	(x)	()
Transkript	(x)	(x)
Rešenja zadataka	(x)	(x)
Uputstvo za nastavnika	()	()

b. Pristup

Indeks/liste reči	(x)	(x)
Detaljni sadržaj	(x)	(x)
Nastavni cilj odeljka	(x)	(x)

6. Redosled obrade materijala

Specifikovan	(x)
Zavisi od korisnika	()
Nagovešten	()

7. Potpodela

3 'poglavlja' sa 5 jedinica u prvom, i 3 i 4 nastavne jedinice u preostala dva poglavlja (ukupno 12 jedinica); preliminarni test za studente da provere prethodno znanje opšteg engleskog jezika; upitnik o interesovanjima i potrebama iz oblasti stranog jezika; nulta jedinica sa uvodnim aktivnostima; 2 do 3 stručna teksta po jedinici – svi u vezi sa temom jedinice; 3 do 4 uvodna zadatka različitog tipa pre čitanja novog teksta (slušanje, asocijacije, sastavljanje rečenica, supstitucija elemenata u rečenicama), od kojih je svaki podeljen na 3 ili 4 dela; pitanja koja pokazuju razumevanje teksta kao i ona koja omogućuju diskusiju posle čitanja; gramatička vežbanja i građenje rečenica; 1 aktivnost sa različitim ulogama i 3 do 4 diskusije i govorna vežbanja, 2 vežbanja izgovora; 4 do 5 pisanih zadataka u vezi sa pravnim terminima iz svake jedinice; rečnih stručnih termina i dodatne informacije posle svakog teksta; odeljak sa dodatnim tekstovima (*pleasure reading*) na kraju svake jedinice uključujući i pesme i šale; dodatak na 60 strana na kraju udžbenika sa pregledom najvažnijih podataka vezanih za strategije učenja, gramatiku, osnove veštine pisanja, kao i transkript, rešenja vežbanja iz knjige i radni listovi sa nepoznatim rečima

B. PREGLED NASTAVNE JEDINICE

1. Dužina: jedna jedinica od 12 (redni broj 4, 10 strana); tema – *Common law and Statutory Law*); jedinica čini 8, 3 % ukupne dužine udžbenika

2. Redosled aktivnosti

Vokabular 1: 1. asocijacije u vezi sa temom (Statutory law vs. Common law); 2. pisanje beležaka uz slušanje predavanja; 3. sastavljanje rečenica od zadatih reči; 4. čitanje teksta i određivanje glavnih ideja (2 strane);

Kombinacije reči: 1. lista složenica; 2. određivanje vrste reči u tabeli; 3. zamena delova rečenica novim složenicama u vezi sa temom;

Slušanje 1: 1. asocijacije na dodatnu temu (equity); 2. slušanje nastavka predavanja; 3. odgovori na pitanja posle slušanja

Čitanje 1: 1. studija slučaja i odgovori na pitanja; 2. čitanje teksta i popunjavanje tabele sa informacijama o tekstu; 3. diskusija o implikacijama u vezi sa slučajem i očekivanim rezultatima;

Gramatika: 1. dva slična vežbanja za identifikaciju prošlih vremena u rečenicama i objašnjavanje razlika u značenju; 2. dopuna pitanja u prošlim

vremenima odgovarajućim pomoćnim glagolima; 3. popunjavanje referentnih tabela sa prošlim vremenima i sumiraju formu i njihovo korišćenje; 4. dva vežbanja sa izgovorom prošlog vremena; 5. vežbanje sa popunjavanjem prošlog vremena u primerima; 6. završavanje pitanja u prošlim vremenima na osnovu zadatih elemenata; 7. govorna vežba u parovima; 8. grupna diskusija

Pravne veštine/čitanje: 1. osnovne informacije o pravnom dokumentu sa zadacima za studente; 2. osnovne informacije o presudama sa tekstom iz nastavne jedinice; 3. pitanja u vezi sa tekstom

Javna debata: 1 asocijacije kroz grupni rad, lista ideja i sastavljanje rečenica; 2 razvijanje argumenta u paru, zatim kroz grupnu diskusiju; 3 referentna lista za predstavljanje argumenata – modeli izražavanja

Pisanje: 1. tabela sa formatom za pisanje kontrastivnog eseja; 2. čitanje dva modela uvodnih paragrafa i diskusija o razlikama u parovima; 3. čitanje dva modela centralnih paragrafa i odgovaranje na pitanja o razlikama u prezentaciji argumenata; 4. čitanje datih paragrafa i kontraargumenata, a zatim i pisanje novih kontraargumenata; 5. određivanje redosleda datih rečenica i čitanje dobijenog zaključnog paragrafa; 6. pisanje paragrafa kao domaći zadatak, uz izbor jedne od sedam datih tema

Govorne vežbe: prezentacija argumenata i kontraargumenata na opšte teme po ulogama uz korišćenje kartica za rad po ulogama – grupna aktivnost

Vežbanje izgovora: 1. vežbanje intonacije i čitanje naglas; 2. vežbanje intonacije rečeničnih modela; 3. čitanje u paru za dodatnu vežbu intonacije; 4. spajanje rečenica sa odgovarajućim značenjem i intonacijom; 5. identifikacija izgovora reči u modelima rečenica prilikom čitanja naglas

Dodatak za čitanje: 1. šale iz sudnice; 2. poezija i zakon; 3. citati iz oblasti prava.

Literatura

- Brown, H. D. 1994. *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy*. (1st edn.) Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall Regents.
- Cunningsworth, A. 1995. *Choosing your Coursebook*. London: Longman.
- Dudley-Evans, T. and M. St. John. 1998. *Development in English for specific purposes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grant, N. 1987. *Making the Most of your Textbook*. London: Longman.
- Harmer, J. 2002. *The Practice of English Language Teaching*. (3rd edn.) Harlow: Longman.
- Hutchinson, T. and E. Torres. 1994. The textbook as agent of change. *ELT Journal* 48/4: 315–328.
- Ignjatovic, G. 2009. *Legal English Files*. Nis: Faculty of Law, Punta Press.
- Littlejohn, A. 1998. The analysis of language teaching materials: inside the Trojan horse. In Tomlinson, B. (ed), *Materials Development in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

- McGrath, I. 2002. *Materials Evaluation and Design for Language Teaching*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- O'Neill, R. 1982. Why use textbooks? *ELT Journal* 36/2: 104–111.
- Prica, M. 1996. *English for Students of Psychology and Education*. Belgrade: Plato.
- Richards, J.C. 2001. *Curriculum Development in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Richards, J.C. *The Role of Textbooks in a Language Program*. Dostupno na www.professorjackrichards.com/pdfs/role-of-textbooks.pdf [19. 01. 2011.].
- Sheldon, L. 1988. Evaluating ELT textbooks and materials. *ELT Journal*. 42/4: 237–246.
- Skehan, P. 1998. *A Cognitive Approach to Language Learning*. Oxford: Oxford University Press.
- Tomlinson, B. (ed.). 1998. *Materials Development in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ur, P. 1996. *A Course in Language Teaching: practice and theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- White, R. 1988. *The ELT Curriculum; Innovation and Management*. Blackwell.
- Willis, D. and Willis, J. 2007. *Doing Task-based Teaching*. Oxford: Oxford University Press.

Marija Stojković

EVALUATING COURSEBOOKS IN UNIVERSITY LEVEL ESP COURSES

Summary Coursebooks frequently constitute the basis of instruction, providing the structure and destination of courses (Sheldon, 1988). Additionally, university level ESP learners expect materials to be interesting and appropriate to their field of study. However, coursebooks should also be favoured by the teacher, since they deliver the material. Therefore, any printed instructional materials should meet both the needs of the learners, and the beliefs and approach of the teacher. These dilemmas accentuate the need for effective evaluation systems suitable for all educational situations.

This paper defines the model of coursebook evaluation proposed by Littlejohn (1998) in order to provide the basis for a comprehensive analysis of the selected ESP coursebooks. The main methodology and teaching points are identified as well as the type of syllabus and the intended teaching situation. In addition, coursebook content will be evaluated with respect to its strengths and weaknesses, the stated aims and objectives, and the use of the given material within the university ESP context. Finally, the paper will examine the possibility of using and adapting the analysed units in the present teaching situation.

Key words: Coursebook evaluation, ELT coursebooks, English for Special Purpose, University